

Žemberová, Viera

Moderný ukrajinský vklad do výskumu medziliterárnosti

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. X, Řada literárněvědné slavistiky. 2002, vol. 51, iss. X5, pp. 117-119

ISBN 80-210-2811-4

ISSN 1212-1509

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/103016>

Access Date: 29. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

strukce jakožto filozofické strategie a obloukem dospěl k užití této metody při čtení a interpretaci literárního díla.

Studie shromážděné v recenzovaném svazku dokládají rozmanitosť, mnohostrannosť, ale zároveň stále existujúci vnútorný pnutí dekonštruktívnej metódy hodnotení literárnych diel. I keď, jak pripomína v úvode R. Nycz: „*Přiznivcům dekonstrukce se povedl kousek zřídka vídaný u plně vykrystalizovaného badatelského směru: osvojení, neutralizace a nakonec pro vlastní potřeby adaptace v posledním čtvrtstoletí dvou nejvážnějších „otřesů“ metodologie literárněvědných výzkumů I...I: „kulturního zvratu“ (studia kulturní, feministická, postkoloniální) a „zvratu etického“ (kritika etická, axiologická, nábožensko-metafyzická).*“ Jaký osud čeká dekonštruktívnu metódu v 21. storočí, ukáže čas.

Ludvík Štěpán

MODERNÝ UKRAJINSKÝ VKLAD DO VÝSKUMU MEDZILITERÁRNOSTI

Сервантес і проблеми позитиву європейської прози. Збірник наукових праць. Серія Проблеми світової літератури, вип. 1. Видавничий центр ЛХУ імені Івана Франка, Львів 2000.

Koncepčný výskum v literárnej vede má tradične, popri pracoviskách národných akadémií vied, silné zázemie na vysokých školách, ale v 90. rokoch jeho životaschopnosť podporuje azda najvýraznejšie forma grantového výskumu, a to tak, aby sa funkčne a cielene otváral medzinárodnej spolupráci.

Asi takto sa dá názorne zachytiť situácia vedeckého života aj na Ľvovskej národnej univerzite Ivana Franka, kde v roku 1997 pripravili konferenciu venovanú 100. výročiu narodenia O. V. Čyčerina ako v poradí už III. medzinárodné „čyčerinské čítaňja“. Do dejín Ľvovských medzinárodných konferencií, ktoré sú komponované ako séria výskumov v spoločenských vedách, patria horizontálne vedené literárnohistorické, literárnoteoretické a komparatívne pohľady do umeleckých diel „velikánov“ európskej a svetovej literatúry. Adjektívum moderný nie je pre Ľvovské rokovanie „alibi“, ale výraz na aktuálny a svojím významom hodnotový základ pri otváraní aktuálnych či aktualizovaných súvislostí historického, medziliterárneho a interpretačného metodologického kľúča do štruktúry textu v jej historických a teoretických kontextoch, do poetiky, estetiky, psychológie, sociológie, do nazerania textu, ale i jeho prostredníctvom na skutočnosť a stále naliehavjšie do stratégie autora konkrétneho umeleckého textu.

Impulzom na Ľvovské návraty do literatúry ako duchovného a poznávacieho celku, čo nemôže mať obmedzenia a limity geografické či časové, sa prirodzene stal výskum toho, komu sú konferencie dedikované, teda O. V. Čyčerina s odkazmi na jeho štúdie o diele N. V. Gogolja, I. S. Turgeneva, L. N. Tolstého či A. P. Čechova.

III. medzinárodné „čyčerinské čítaňja“ sa venovali – aj s alúziou na autorský a občiansky záujem Ivana Franka o Dona Quichota – tomuto textu a jeho autorovi. Ambícia organizátorov vedeckého života na Ľvovskej univerzite je hodná mena tej osobnosti, ktorú univerzita nesie vo svojom záhlaví. I tento raz išlo o široko koncipovaný vzťah umeleckej literatúry, literárnej vedy, národnej a národných literatúr k dielu M. de Cervantesa *Dômyselný rytier Don Quichote de la Mancha* od jeho prvého vydania pôvodiny (1605, 1615) až po v súčasnosti komplexné vydanie v modernej literárnej ukrajinčine v roku 1992.

Ivan Franko nazval Cervantesa „geniálnym spisovateľom“, ktorý dokázal umelecky presvedčivo zobrazit' reálny pohľad na spoločnosť a dokázal aj s odstupom rokov inšpirovať ukrajinský literárny život k tomu, aby sa venoval v ňom vysloveným ideám a ideálom o oslobodení národa. Slovanské literatúry napokon majú s touto silou literárneho textu a s charizmom svojho autora v spoločenstve konkrétnej historickej doby – zvlášť 18. a 19. storočia – nezanedbateľné skúsenosti.

Konferencie literárnych vedcov vstupujú do vedeckého života dvakrát: po druhý raz tak, že sa zverejní program rokovania a potom tak, že v odbornej „praxi“ začne pôsobiť do zborníka sústredené nové poznanie o téme prostredníctvom jednotlivých príspevkov.

Zborník Cervantes a problémy rozvoja európskej prózy (Ľvov 2000) rozdelení zostavovatelia do piatich častí: *Cervantes a Ukrajina*, *Cervantesovská tradícia v národných kultúrach*, *Problémy času a priestoru vo svetovej literatúre*, *Problém autora v umeleckej próze*, *Psychologický svet umeleckej tvorby*. Komponovanie zborníka z tretieho „čyčerinského čítača“ je funkčné a má gradujúcu problémovú i poznávaciu líniu. Vzniklo tak vedecké dielo, ktoré prekračuje tradičný súbor výpovedí, čo môžu mať aj odstredivý vzťah k dominantnej téme rokovania.

Ľvovský zborník Cervantes a problémy rozvoja európskej prózy (Ľvov 2000) je pravým opakom opísanej žánrovej dispozície tlače, pretože vznikol podnetný a viacrozmernej výklad diela i osobnosti Cervantesa vo vzťahoch k európskej literatúre buď ako lineárna priamka „dialógu“ (ukrajinská – španielska literatúra, I. Franko, M. Cervantes), alebo ako vývinovo progresívny kontakt medzi ukrajinskou, českou, slovenskou, nemeckou, francúzskou a ruskou literatúrou. Teraz už nie iba k textu M. Cervantesa *Dômyselný rytier Don Quichote I...I*, ale aj k jeho umeleckým a spoločenskovedným kontextom.

Literárnovedný výskum modernej generácie ukrajinských literárnych vedcov presvedčuje v zborníku o tom, ako možno tvorivo, z pozície národnej literatúry prenikať do medziliterárnych súvislostí prostredníctvom štruktúry textu, ale aj jeho noetiky a estetiky v stratégii textu. Idea veľkej literatúry ako duchovného kultúrneho dialógu medzi autorom, textom a čitateľom bez ohraničenia času potvrdzuje v kultúrnom rozvoji urbanizovaného ľudského spoločenstva opodstatnenosť vydania *Dômyselného rytiera I...I* i zborníka s jeho tematikou, no predovšetkým užitočnosť i podnetnosť koncepcie literárnovedného výskumu, aký sa na Ukrajine v 90. rokoch 20. storočia organizoval.

Po bloku zo života autora a jeho diela (J. Kravec, Ľvov), kde sa zdôrazňuje dvojitá kultúrneho javu Cervantes – raz ako spisovateľa, ktorý sa presadil takmer na sklonku svojho ľudského života, a druhý raz ako autora „nevyčerateľnej knihy“ – prichádza pointa. Podľa nej „knihy môžu meniť život“ svojím výkladom príbehu tak, že sa buď rozširuje hĺbka i záber dostupného, nájdeného materiálu, alebo oslovuje sondami do duchovnej sféry života autora-tvorcu, v tomto prípade autora „večného“ Dona Quichota.

Vnútorne eruptívne jadro dala medzinárodnej konferencii skutočnosť literárnohistorického významu, pretože Ivan Franko na silný čitateľský podnet zo španielskeho autora vytvoril svoju poému *Príhody dona Quichota*. Isté posuny pri uvádzaní jej prvého vydania (1891, 1899) zaujali V. Dymitrenkovú (Lugansk), preto uvažuje o Frankovom texte-poéme ako o autorskom dopracovaní Cervantesovho originálu.

Znova sa spomína Frankovo presvedčenie o Cervantesovej schopnosti výstižne zachytiť sociálny a spoločenský pohľad na španielske 16. a 17. storočie, ale neobchádza sa ani Frankom priznaný vnútorný autorský „limit“: „Viem, že vo veršovanom preklade a pre mládež nemôžem byť verný obrazu náročného diela, aké vytvoril Cervantes *I...I*, môj Don Quichote nevyšiel tak, ako mal a akého som ho chcel urobiť“ (s. 17).

K Frankovej poéme sa vrátili viacerí autori z tých najrozličnejších pohnútok a zámerov: dávnejšie O. V. Čyčerín, v zborníku M. Golbert (Drogobyč) a N. Grygorašová (Ľvov).

Popri I. Frankovi sa upozorňuje na osvetové konotácie pri využití či historickej aktualizácii ideí zo Cervantesovho románu na Ukrajine v činnosti F. Vovka (T. Hajdučoková, Ľvov).

Prvá časť zborníka uzatvára cenný bibliografický prehľad (s. 34–41), ktorý prináša súpis ukrajinských prekladov z diel M. de Cervantesa y Saavedra a literárnej kritiky venovanej jeho tvorbe.

Druhá časť zborníka sa sústredila na medziliterárny ohlas Cervantesovho diela v európskej literatúre. V nej sa pripomínajú dotyky medzi ním a jeho ozvennosťou ako idea, téma, alúzia v tvorbe autorov A. Platonova, Asorina, W. Faulknera, W. D. Howellsa, D. S. Merežkovského. Vždy však tak, aby vyznela časť nového – cudzieho – autorského vkladu do pôvodnej idey slobody, hľadania, realistického vzpierania sa fikciu a mystickým voči spoločenskej kríze.

Prozaik M. de Cervantes vytvoril „silného“ a „nezávislého“ jedinca v literárnom svete, ktorý pracuje víziou a silou svojej predstavy tak, aby spochybil skutočnosť, teda tú a takú realitu, čo sa všeobecne v jeho spoločenstve, v jeho dobe považuje za normu a nemennú prax.

Problémy času a priestoru vo svetovej literatúre tvoria ďalšiu časť príspevkov v zborníku. V nej sa na materiáli umeleckého textu aplikujú podnetné vstupy do štruktúry textu. Už i tak, že sa odkazuje na nadnárodné kultúrne motivácie a na psychológiu literárnej postavy, ako to ponúkli vo svojich prácach I. Albertová, N. Ichnatv z Ľvova, ale aj ďalší, spravidla vedeckí a pedagogickí pracovníci Ľvovskej univerzity.

Azda je len prirodzené, že argumentácia na ozvennosť činov či postojov rytiera Dona Quichota a podnetnosť filozofie osamelého jednotlivca v krízovej osobnej i spoločenskej situácii, hoci „iba“ v literárnom texte sa nebude riešiť sentimentálnym či neoromantickým gestom, čo už naznačuje Cervantesova postava rytiera Dona Quichota či jeho sluhu Sancha Panzu. Spoločne si hľadajú paralely s takou postavou, ktorá je komponovaná dovnútra a s reflexiou o zmysle bytia i o hodnote života v tvorbe G. Flauberta, G. de Maupassanta, H. Hesseho, K. Čapka (N. Kopyst'janská, Ľvov), Dickensa (N. Tyčyniová, Ľvov), ale aj J. Iwaszkiewiczza (N. Pozňaková), F. Werfela, T. Manna, R. Rollanda (S. Fysková, Ľvov) či J. Bobrovského (T. Lukčuk, Ľvov) a A. Vášovej (Z. Stanislavová, Prešov) alebo O. Hončara (I. Voronovská, Ľvov).

Psychológia v literárnom texte sa v poslednej časti zborníka otvára širokému spoločenskovednému výskumu umeleckého textu v dialógu s kultúrou, intertextualitou, interpretačnými možnosťami nového čítania starých textov, čím sa „všetko“ dostáva na os dialógu medzi realizmom, realitou, skutočnosťou a jej výrazom v postmoderne (M. Kovaľová, Ľvov). A tak odkazy na binárne opozície v štruktúre princípov románového celku (O. Bandrovská, Ľvov), prechýľovanie sa štýlu do nástrojov epickej výpovede (N. Vypašňjak, Ľvov) či alúzia na Ahasvera v tradičnej štruktúre textu ako jej funkčný výraz (N. Poliščuk, Ľvov) jasne naznačujú, že sa sondy do noetiky a nazerania textu ako autonómneho autorského javu spájajú s jeho novým estetickým a sémantickým „čítaním“.

Ľvovské „čyčerinské čítaňa“ sú výzvou pre európsky meziliterárny výskum už i preto, lebo majú čo povedať svojim objektívne podnetným poznávacím výsledkom.

Cervantesovský zborník z Ľvova nečaká osud väčšiny tých „konferenčných“ vydání, čo majú predovšetkým poslanie dokumentu. Aj preto nie, lebo je na čo nadväzovať z jeho myšlienok a vzťahov, teda impulz ukrajinských výskumníkov volá po svojom metodologicky podnetnom naplnení.

Viera Žemberová

JUBILEJNÍ SBORNÍK JAKO INTROSPEKCE I RETROSPEKCE

Literární věda. Litterarum studia. Literární věda osudem i volbou (K 70. narozeninám Jiřího Svobody). Acta Facultatis Philosophicae Universitatis Ostraviensis, č. 4, Ostrava 2000.

K jubileu významného českého literárního vědce prof. Jiřího Svobody (nar. 19. 1. 1931 v Místku) připravila jeho mateřská alma mater vskutku reprezentativní sborník pokrývající via facti rozlehlý čas a prostor od doby Karla Velikého po naše dny, od historie k literatuře a výtvarnému umění. Literární příspěvky ovšem dominují. V čele svazku stojí biografická glosa Vladimíra Justla Životachod J. S., která se víceméně úspěšně snaží spojit jubilantův rutinní životopis s mírnou recesí a zdůrazněním Svobodových kreativních dominant, jimiž jsou mj. česká literatura 20. století (Jiří Haussmann, proletářská poezie a Devětsil, Jaroslav Seifert), zvláště její regionální varianty (Vojtěch Martínek) – nemluvě o přehledových příručkách. Škoda, že se tu nenašlo místo pro hlubinnější reflexi a kompletní nebo alespoň výběrovou bibliografii.

Vlastimila Čechová v úvodní studii sborníku Langobardi a Evropa doby Karla Velikého (9–13) píše o kulturních proudech karolinské doby, o langobardském umění, které ovlivnilo stavitelskou činnost Karlovu od r. 776, a sleduje vývoj a funkci raněstředověkých kulturních center, v nichž klíčovou úlohu má kromě Langobardů také anglosaský svět fungující v přímém napojení na seвероitalská centra. K lingvistickým studiím patří společná práce Jiřího Damborského a Evy Mrhačo-